

Богољуб Константиновић
РАТНИ ДНЕВНИК
1915–1917

Приредио Жарко Димић

ЕДИЦИЈА
СРБИЈА 1914–1918

Уредник
Зоран Колунџија

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2022.

Издавање *Едиције Србија 1914–1918* подржали су

Министарство културе и информисања Републике Србије

Град Нови Сад – Градска управа за културу

[Ставови аутора изнети у књизи, не изражавају ставове органа који је доделио средства за суфинансирање]

Богољуб Константиновић

РАТНИ ДНЕВНИК 1915–1917

Приредио
Жарко Димић

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

РТС

РАДИО-ТЕЛЕВИЗИЈА СРБИЈЕ
Београд

*Боїолуб Констянтиновић
као аустіроуїарски војник*

РАТНИ ДНЕВНИК (БЕЛЕЖНИЦА) КАРЛОВАЧКОГ СРБИНА – АУСТРОУГАРСКОГ ВОЈНИКА БОГОЉУБА КОНСТАНТИНОВИЋА (1915–1917)

Тему Сремски Карловци у Великом рату (1914–1918) до сада је најобухватније описао у свом невеликом раду др Жарко Димић „Сремски Карловци у Великом рату 1914–1918“.¹

Наравно да су окосницу овога рада чинили ретки текстови, забелешке и сећања савременика међу којима бих посебно истакао професорку Карловачке гимназије Теодору Мајицу Петровић², знаменитог директора Карловачке гимназије Радивоја Врховца, као и сећања Мирона Николића, епископа пакрачког и заменика патријарха већ тада почившег Лукијана Богдановића, који је под сумњивим околностима страдао у аустријској бањи Бад-Гастајн. Данас историчари основано сумњају да је Лукијан убијен у праскозорје Великог рата. У својој књизи нагласио сам да је не само цивилизацијска него и национална обавеза објавити спискове погинулих и несталих Срба, међу њима и Карловчана као држављана и као припадника аустроугарске војске током Првог светског рата (1914–1918).³ И данас постоји део на карловачком католичком гробљу, тзв. Доњем гробљу, које

¹ Жарко Димић, *Сремски Карловци у Великом рату 1914–1918*, Сремски Карловци–Нови Сад, 2015.

² Теодора Петровић, *Сећања*, Матица српска, Нови Сад, 1981.

³ Жарко Димић, *Сремски Карловци у Великом рату 1914–1918*, стр. 157.

се налази на Магарчевом брегу, део окренут ка насељу Дудара, која је уствари војничко гробље где су сахрањени аустроугарски војници – католици.⁴ Ови подаци свакако би употпунили слику о великом страдању српског становништва током Великог рата посебно овог дела где су Срби били становници и држављани Аустроугарске монархије. И поред тога што су били држављани они су трпели огромна мучења, шиканирања, затварање у логоре, као што је Арад, убијање под разним оптужбама у својим местима где су живели, а посебна стратишта била су на фронтovima у Галицији, Италији и према Србији. Разне су и чудне људске судбине ових Срба, аустроугарских војника. Једна од таквих је и судбина Карловчанина Богољуба Константиновића. Ипак, не смемо заборавити да је један број Карловчана ступио у добровољачке јединице српске војске током боравка на фронту према Русији где су доспевали углавном дезертерством или заробљавањем, односно након предаје руској армији.⁵

Дневник/бележницу Богољуба Константиновића нашао сам на тавану куће бр. 6, у улици Јосифа Рајачића, која се налазила тада у прилично лошем стању, захваљујући Јелени Константиновић, рођена Кангрга, пореклом из Лике, супруга Стевана Константиновића, власника куће. Како је ова породична архива и преписка била прекривена слојевима голубијег измета и прашином, дала ми је велику црну кесу за ђубре, те сам ово потрпао и део те архиве је послужио за реконструкцију биографија већ давно заборављене браће Спасоја и Бо-

⁴ Зорица Милосављевић, *Вечно почивалиише за аустроугарске ратнике*, Дневник, Нови Сад, 12. 03. 2017; Илустровани лист бр. 3, стр. 52, 1917, објављује фотографију гробља у Карловцима под насловом „Гробља наших ратника у Сријемским Карловцима“.

⁵ Жарко Димић, *Сремски Карловци у Великом рату 1914–1918*, стр. 157.

Стеван Константиновић

подсетити читаоце да је породица Константиновић једна од познатијих и угледнијих карловачких породица. Потичу из средине 18. века и многи из ове породице били су трговци и свештеници. Најпознатији међу њима био је прота и катихета, један од првих историчара Карловача Василије Васа Константиновић, затим прота Никола Константиновић, а једно од његове деце је био и Богољуб Константиновић.⁶

Богољуб Константиновић рођен је 20. септембра 1877. године у Чортановцима где му је отац Никола Константиновић био на свештеничкој служби, док му је мајка Милица, рођена Крстић. Основну школу и гимназију је завршио у Сремским Карловцима, а потом је уписао Вишу техничку школу у Бечу, али је није завршио. Као што се може видети из сачуване преписке на релацији Беч–Карловци његово дуготрајно студирање

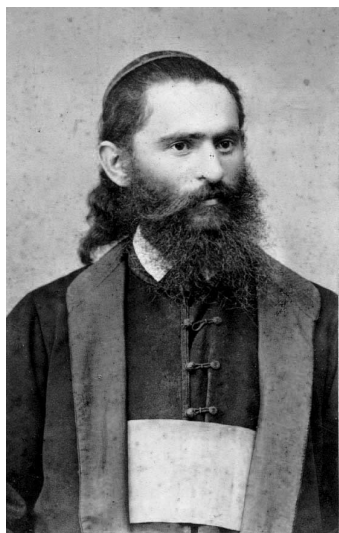
⁶ Жарко Димић, *Заборављени карловачки сликари*, Сремски Карловци, 2021, стр. 83–84.

изискивало је и прилична материјална средства па је породица константно била у дуговима. Истицао се као изразито талентован ученик у предмету цртања. Бавио се проналазаштвом, чак је и пријавио неколико патената, али без успеха. Године 1926. покушао је да патентира часовник као календар. Његов стриц катихета Василије Константиновић и мајка Милица подстицали су га да заврши школовање, али он се надао успеху својих патената које

Бојољуб Констининовић

је редовно пријављивао у Бечу, па и у Америци. Када је у породици свима постало јасно да је дефинитивно пропао на студијама, из Карловаца му се јавио Глигорије–Гига и преко њега је добио посао код Српске финансијске управе у Карловцима, као дневничар. Поред тога, захваљујући свом цртачком таленту и знању, израђивао је грађевинске нацрте за куће и качаре. Између осталих, сачинио је и нацрт за објекат Пиваре у карловачком Горњем крају тик изнад моста на Пивари са леве стране који постоји и данас. Године 1934. ступа у преписку са америчким конзулатом у Београду и Заводом за патенте у Америци. У ту сврху је путовао код брата Спасоја у Америку. Писао је и Михајлу Пупину на универзитет Колумбија тражећи од њега новчану помоћ. Јован Кајганић, Пупинов секретар, уљудно му је одговорио да Пупин нема обичај да пружа такву врсту помоћи. Богољуб наставља са овом својом активношћу и углавном ради изуме за аутомобилску и авио индустрију (диференција-

Свешћеник

Никола Константиновић

ле и каросерије). Конструисао је свећицу за бензинске моторе која производи осам варница. Богољуб Константиновић се никада није женио и није имао директних потомака. Преминуо је 25. септембар 1950. год. у Сремским Карловцима, а сахрањен је на Чератском гробљу у породичној гробници. Иза њега је остао значајан, али јавности непознат опус уметничког рада чему он за живота није придавао готово никакав значај.⁷

Средином јуна 1915. године Богољуб Константиновић позван је од стране аустроугарских војних власти у војску. Од почетка свог „војевања“ Богољуб је почео да води свој „дневник“, тј. један хронолошки записник о ономе што је сматрао значајним догађајима из своје војничке свакодневнице. Интересантно је да се на његовој војничкој фотографији из Nagyrad-а (Велики Варадин) на његовом левом џепу војничке блузе назире ова свешчица (димензије: 10,5x16,5 cm) и оловка. Овај дневник/бележница не доноси, као што би читалац очекивао, директне ратне извештаје са фронта, о биткама, мртвим, рањеним и страдањима већ носи причу једног Србина, аустроугарског војника, који је тада имао око 38 година и који је очито пратио вести са фронта из аустроугарских извора, занимљиво, коментаришући их, покушавајући да опише и атмосферу простора где се и сам налазио, сазнајемо

⁷ Жарко Димић, исто, стр. 85–86.

Милица Константиновић

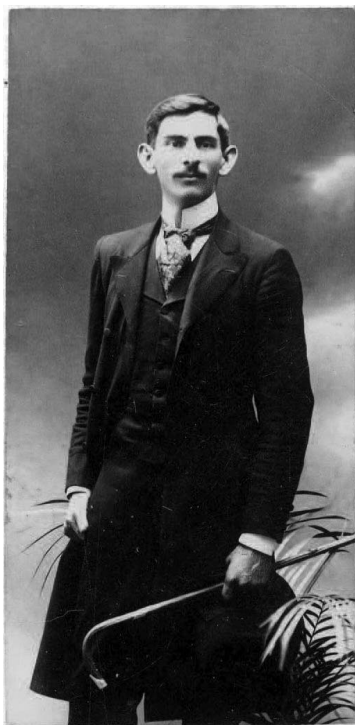
да је и често на боловању, да се бави и неким позадинским пословима и при томе примећујемо извесну систематичност у праћењу времена као и везама са најужим члановима своје породице и блиским везама са пријатељима из Карловаца. Овде се очигледно види велики значај чврстих и патријархалних породица, редовна комуникација између браће, сестре и мајке, њи-

хова финансијска подршка, као и уредно вођење организације и утрошка новца који добија од куће. Богољуб је водио интензивну преписку са свим члановима своје породице и ово је леп пример односа између најближих рођака у најтежим временима какав је рат. Аустроугарске војне власти нису биле баш благодане и нису имале превише поверења у Србе. Тако Богољуб описује своје догађаје из свакодневице, разне невоље са којима се сусреће, пажљиво послушајуће дешавања на ратишту, изражава своја позитивна надања, пре свега бригу о породици у Карловцима. Записује шта се дешава у рату из угла аустроугарске штампе и војске, изложен је разним шиканирањима, војним вежбама, преживљавању и уопште о атмосфери и прикривеним осећањима једног

Србина који у туђој војсци ратује против свог народа и своје руске православне браће.

Наравно, овде ћемо наићи на нека позната карловачка имена, али и цене хране у ратна доба и шта је све Богољуб видео, чуо и приметио за ових неколико година, посебно када је информисање у питању. Зато је овај „дневник“ Богољуба Константиновића занимљив детаљ у разумевању статуса и става једног Србина, грађанина, Монархије и војника исте која до истребљења ратује против његовог српског народа.

Овај феномен, нажалост, до данас није историјски и социолошки истражен и нека овај рад служи као један мали прилог за будуће истраживаче ове теме. Наравно, не смемо сметнути како је, и у ком садржају, записивао и описивао догађаје око себе с обзиром да се ове његове белешнице/дневника у сваком тренутку могле дочепати, и у њега имати увид, аустроугарске војне власти те је врло лако могао бити оптужен за шпијунажу и велеиздају ако им се ту нешто не би допало. Казне су биле драстичне.

Сйасоје Константиновић

*На йрејходним сїранама: Породица
Констїанїиновић
Сїоје: Боїдан, Гиїа, Олїа, Боїољуб и Сїасоје, у
средици седи мајка Милица, рођ. Крсїић*

*Цейни календар, у којима су
војници водили своје дневнике*

**ДНЕВНИК ЈЕДНОГ
СРЕМСКО-КАРЛОВАЧКОГ СРБИНА –
АУСТРОУГАРСКОГ ВОЈНИКА
(1915–1917)**

1915.

+ 24. VI. Субота. Пре подне, 6 – 7. После подне [оштећен лист] $\frac{1}{2}$ 3–5. Киша прекинула рад.

- 28. VI. Понедељак. До $\frac{1}{2}$ 10 преподне радио. Киша прекинула посао.

-29. VI. Уторак – Нисам радио, празник.

+30. VI. Среда. Цео дан.

-1. VII. Четвртак. До подне 5.

2. VII. Петак. Киша нисам радио 15.

3. VII. Субота. Киша нисам радио.

4. VII. Недеља.

5. VII. Понедељак. Цео дан.

6. VII. Уторак. Цео дан.

7. VII. Среда. Цео дан почео после подне 2 – [оштећен лист].

8. VII. Четвртак. Цео дан.

9. VII. Петак. До после подне до 6 сати, због кише.

10. VII. Субота. До $\frac{1}{2}$ 11 радио па прешао другој партији 21,75.

11. VII. Недеља.

12. VII. Понедељак. Цео дан.

13. VII. Уторак. 10–12 правили коље. Такође после подне 2–5 сати.

14. VII. Среда. ½11–12 коље. После подне нисам радио.

15. VII. Четвртак. 11–12 коље.

16. VII. Петак. Киша.

17. VII. Субота. ½10 друга партија и после подне.

18. VII. Недеља.

19. VII. Понедељак. Киша.

20. VII. Уторак. Цео дан. Пуршел⁸ био у суду после подне до 5 сати.

21. VII. среда, 6–½12, ½4–6 и 10 минута.

22. VII. Четвртак. Пре подне. Шеф дошао у ½9 на посао – ½12 после подне. Од друге партије радио до 4 сата. Шеф дошао ½5.

23. VII. Петак. Пре подне 6–½12 сати. После подне 4–½7 сати.

24. VII. Субота. Пре подне 6–½10. После подне ½3–6 сати.

*Душан Пуршел
градоначелник*

⁸ Душан Пуршел, градски начелник у Сремским Карловцима 1922, од 1923. до 1929. и 1930. и 1931. године, (видети: Жарко Димић, *Челници и часници Сремских Карловаца*, Сремски Карловци–Нови Сад, 2014, стр. 120–121). Живео је у улици (данас) Карађорђева 11, кућа је сазидаана 1907. године.

25. VII. Недеља.

26. VII. Понедељак. Шеф дошао у $\frac{1}{2}11$, радио до 11 сати. После подне дошао шеф. $\frac{1}{2}5$ због опасности од кише и ветар дувао оставио нас шеф у $\frac{3}{4}5$ сати. Ручао у ладовини. Чувао ствари шефове.

27. VII. Уторак. Дошао шеф $\frac{1}{2}8$. Радили до 12 сати. После подне дошао шеф $\frac{1}{2}3$. Радили до $\frac{1}{2}7$ сати. $\frac{1}{4}6$ – $\frac{3}{4}6$ одмор био.

28. VII. Среда. 6–11. Од $\frac{1}{2}9$ – $\frac{1}{4}10$ преносили ствари на Корану. У подне купали се. Дошао шеф у $\frac{1}{2}4$. Радили до 6 сати због ветра.

29. VII. Четвртак. До подне радио. У понедељак примио за 3.5 дана 10.50.

8. VIII. Недеља. Код пријава [оштећен лист] Ивањецу видео оглас да сам позван за облачење. Запитах пристава Малетића – он ме упути предстојнику који нам обећа узети се за нас.

10. VIII. Уторак. 4 сата после подне добијем обрешну [личну] путницу

11. VIII. Среда. У подне кренем из Ивањца, преко Вараждина увече стигнем у Загреб у 6 сати. Од 6–9 обишао мало Загреб. Сутра, четвртак, у $\frac{1}{2}8$ у Вуковару. Одем код Гиге⁹, с њиме око 11 сати код жупановог тајника за пропусницу за Срем. Заборавио рећи да сам интерниран, па ми је рекао да ништа не треба јер сам војник. Од $\frac{1}{2}4$ – $\frac{1}{2}10$ у Карловцима.

⁹ Плигорије-Гига Константиновић, протојереј, професор и катихета, једно од петоро деце проте Николе Константиновића (Спасоје, Богољуб, Плигорије, Богдан и Олга), рођен 16. 07. 1880. год. у Чортановцима, преминуо у Београду 28. 12. 1963. године.

*Глијорије-Гија
Констјанџиновић*

11. VIII. Среда. У подне кренем из Ивањца, преко Вараждина увече стигнем у Загреб у 6 сати. Од 6–9 обишао мало Загреб. Сутра, четвртак, у $\frac{1}{2}8$ у Вуковару. Одем код Гиге, с њиме око 11 сати код жупановог тајника за пропусницу за Срем. Заборавио рећи да сам интерниран, па ми је рекао да ништа не треба јер сам војник. Од $\frac{1}{2}4$ – $\frac{1}{2}10$ у Карловцима.

У суботу (14. VIII) у $\frac{1}{2}10$ сати позове нас опет шеф, па је рекао да ће он сам то решити,

те је телефонирао у Петроварадин. Покаже нам одговор телеграфски, те је рекао да је опет незадовољан, да је јуче пре подне имао телеграфски одговор. Како је био у граду усмено би то решио и после подне у 4 сата дођем опет пред њега па ми рече да је тек сад стигао званични извештај и да могу ићи кући.

15. у 2 сата из Карловаца кренуо. Олга ми код куће дала 50 форинти да имам за август и септембар и да ће се за октобар постарати. У 6 сати у Вуковару. На агенцији дочека солдат, те одведе у гостиону код Шарана, Рајачићева улица. Око 7 сати извучем се, прво одем однесем

ствари у Гигин стан. Око 8 сати видели се са Гигом, одакле у кавану где се састанемо са Краусом.

17. VIII. Уторак. 10 сати, пошао на пријаву. Пријавио им се. Каплар Розин Јоца убележио ме у своју листу. После подне 2 сата све своје ставио у рад прозвао (мене није, кда сам после јавио да мене није прозвао, рекао је да ме већ зна), па одвео на вашариште. Мени рекао да останем у кафани.

19. VIII. Четвртак. $\frac{1}{2}6$ – $\frac{1}{2}11$ вежбе на вуковарском вашаришту. Ручао у стану. После подне лекарски преглед. Само са трахомом за шпитаљ одређени.

20. VIII. Петак. $\frac{1}{2}6$ –10 вежбе.

21. VIII. Субота. $\frac{1}{2}6$ –10 вежбе. 11 сати пре подне добио „Lehnung“ [„Löhnung“ – „плата/дневица“] 2.70 форинти. После подне нису биле вежбе. 7 сати увече састао се са Бабом Јовићем¹⁰, Изјавио му саучешће за Гину – писао кући Богдану и Јови Георгијевићу, Петру у Ивањац код Вараждина.

20. августа навршило се сто (100) како је енглески заповедник Петар Ловен предао генералу Милутиновићу град и оток Корчулу, којим је заповедао 1813–1815. Чете генерала Милутиновића запосјеле су град са цијелим отоком у име аустријске владе којој је припадао услијед Бечког уговора од августа 1815. Сва су мјеста отока Корчула ову своју обљетницу свечано прославила. Опћински је управитељ у Корчули том згодом издао посебни проглас на народ. По једној белешки у Обзору од 20. колвоза 1915, број 243.

22. VIII. Недеља. Пре подне подељени у компаније па се вратили са вуковарског вашаришта у град. Био слободан до 6 сати. Био са Гигом у Гранд хотелу. Од 6 до 7 прози-

¹⁰ „Баба“ Јовић, адвокат и политичар.

вање. Од 7 до 11 рест [одмор]. Од 12 кренули на станицу, па ушли у вагоне.

23. VIII. Понедељак. $\frac{1}{2}4$ пре подне (из јутра) кренуо из Вуковара. На путу, око 6 сати, добио сира за фруштук. Око $\frac{1}{2}12$ код Суботице ручао. Увече кафу добио.

Nagyvarad [Нађварад – данас Орадеа, град у Румунији на граници са Мађарском]

Нађварад (Велики Варагин, данас Орадеа у Румунији)

24. VIII. Уторак. $\frac{1}{2}2$ из јутра стигао војничким возом на станицу. $\frac{3}{4}4$ пешке у бараке, где одмах легао за спавање. 6 сати пробудио се и пријавио на преглед. – без успеха. – 10 сати пре подне добио одело војничко. 3 сата после подне добио веш.

25. VIII. Среда. 5 сати из јутра устао. 6 сати измарширали (без фруштука) у шанац. Лајтнант [поручник] ставио компанију у четири реда око себе. Говорио о војничкој